

Hoogstraat 67-69

Wageningen

Inleiding

Adres: Hoogstraat 67-69 Wageningen
Postcode: 6701BP
X-Y coördinaten: 173.995 442.047
Status: Gemeentelijk monument
Onderzoek: Bouwhistorische documentatie
Functie: Scheidingsmuur met het pand Hoogstraat 65
Bouwjaar: Late middeleeuwen

Bij de recente sloop van het pand Hoogstraat 65 in Wageningen zijn in de gemeenschappelijke bouwmuur met de rechter belending de contouren van een brede en hoge trapgevel ontdekt. Deze sporen zijn van historische waarde omdat zij extra informatie opleveren met betrekking tot de bewaard gebleven historische structuur van de bebouwing ter plaatse en de daarin te onderscheiden tijdlagen. Aan ARCX is daarom gevraagd om voorafgaand aan de bouwwerkzaamheden op deze locatie de contour van deze topgevel in te meten en bouwhistorisch te documenteren.

plan van onderzoek

Het onderzoek heeft zich gericht op het ruimtelijk vastleggen van het muurwerk van deze gevel en de presentatie van de onderzoeksresultaten in een beknopte rapportage, waarin ook voorhanden zijnde archiefgegevens, bestaande literatuur en beschikbaar historisch beeldmateriaal verwerkt is.

In plaats van handmatig inmeten zijn de verschillende muurdelen in segmenten gefotografeerd. Voor de hogere delen is een schuifladder ingezet en was het dak van de linker belending (de HEMA) toegankelijk. Deze foto's zijn - zo nodig na bewerking en correctie van het perspectief- en lensvertekening - digitaal ingepast op een maatvaste ondergrond. Hiervoor is de contour en de hoofdlijn van de indeling van het voorste deel van de muur handmatig ingemeten. Vervolgens zijn de verschillende bouwsporen in een aparte tekenlaag als lijnen en vlakken ingetekend. Deze afbeelding is via 'Downloads' ook op hogere resolutie als PDF-bestand te downloaden.

De locatie is bezocht op woensdag 22 september en op donderdag 14 oktober 2021. Er is geen destructief onderzoek uitgevoerd.

digitale rapportage op www.tijdbeeld.com

De onderzoeksresultaten zijn vastgelegd en worden gepresenteerd via de website TIJDBEELD. Op www.tijdbeeld.com zijn alle gegevens chronologisch geordend en digitaal gepresenteerd in vensters in een tijdlijn. De directe link naar de rapportage is: <http://www.tijdbeeld.com/project/hogstraat-67-69>

De rapportage blijft voor onbepaalde tijd via de website ontsloten. Hoewel via de website (downloads) een PDF-versie van het rapport gegenereerd kan worden, is dit hoofdzakelijk bedoeld als archieffunctie. Tekst en afbeeldingen zijn optimaal te bekijken via bovenstaande link.

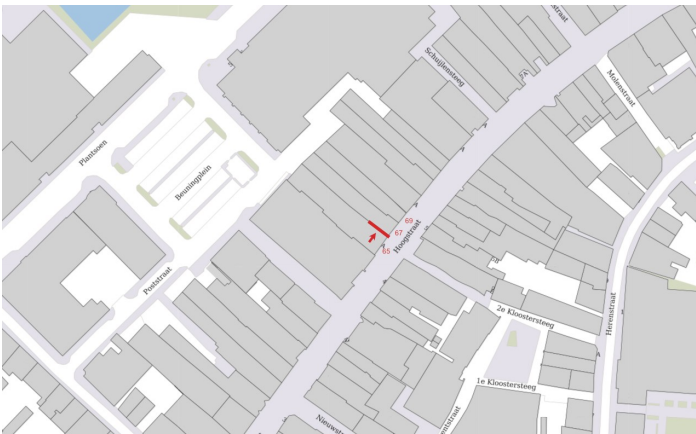
beschrijving

De onderzochte locatie betreft de perceelscheidende muur tussen de huisnummers 65 en 67-69 aan de noordzijde van de Hoogstraat. Deze gemeenschappelijke muur is opgetrokken in baksteen en vormde na de sloop van het huis op nummer 65 de westelijke begrenzing van het huis op nummer 67-69. De onderzochte bouwsporen bevinden zich in het deel van deze muur dat het dichtst bij de straat staat. Het achterste deel van de muur is niet gedocumenteerd.

Afbeelding 1 van 3

Overzicht van de bovenzijde van de onderzochte scheidingsmuur tussen Hoogstraat 65 en 67-69.

Afbeelding 2 van 3

Situering van de onderzochte muur op de huidige topografische ondergrond. (Kadaster)

Afbeelding 3 van 3

Fotomontage op schaal met daarop in de top met een gele lijn de contour van de onderzochte topgevel weergegeven.

Tijdlijn

Late middeleeuwen

De huidige percellering aan de Hoogstraat is ontstaan in de late middeleeuwen. De onderzochte muur vormde de scheiding tussen twee huizen die al in 1654 op een vogelvluchtplattegrond van de stad weergegeven zijn. *Lees verder...*

De nederzetting Wageningen is in de twaalfde eeuw ontstaan aan de Rijndijk. De dijk liep ter hoogte van de huidige Hoogstraat waarvan het noord-oostelijke deel oorspronkelijk Cruisstraat heette. Aan het eind van de vijftiende eeuw kreeg de stad een ommuring met aan de westzijde van de Cruisstraat de Nudepoort en aan de oostzijde de Berghpoort. Binnen de omwalling was de stad vrij ruim opgezet met een overzichtelijk stratenpatroon. In de zeventiende eeuw was met name langs de noord- en de oostzijde langs de omwalling nog veel ruimte. De open ruimte achter de huizen aan de hoofdstraten was ingevuld met diepe tuinen.

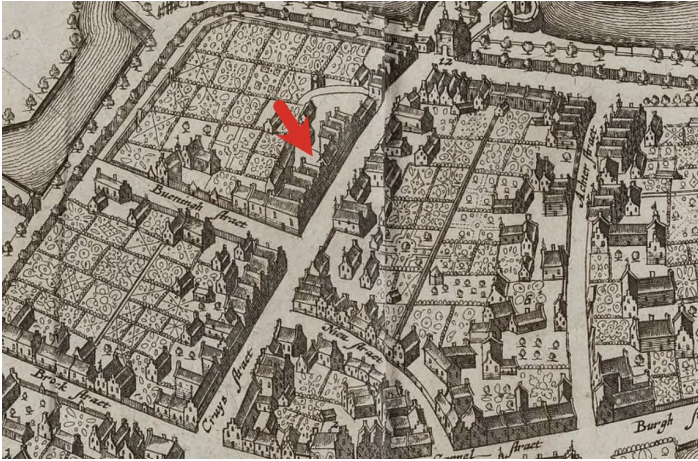
Op de vogelvluchtplattegrond die Nicolaas van Geelkercken in 1654 tekende en die later ook gepubliceerd werd door Frederick de Wit is op de onderzoekslocatie een breed dwarshuis met een zadeldak evenwijdig aan de straat getekend. Links daarvan staat een diep huis met een kap met de nokrichting haaks op de straat.

Dit diepe huis betreft het recent gesloopte huis Hoogstraat 65. Dit huis is in juli 2019 door het Monumenten Advies Bureau (MAB) bouwhistorisch onderzocht.^[1] Uit dit onderzoek blijkt dat op deze locatie in 1593 al bebouwing aanwezig was. Carl Crakau en Marij Tiengnagels verkopen dan *een hujs ende hoffstadt* aan Cornelis Derricx en Hilleken Harmansdochter. Dit huis werd omstreeks 1640 voorzien van een achterhuis. het voorhuis werd aan het eind van de negentiende eeuw verbouwd en met een verdieping verhoogd.

De huizen aan de Cruisstraat hadden zoals gebruikelijk in de late middeleeuwen gemeenschappelijke bakstenen scheidingsmuren. Het onderste deel van de gedeelde muur tussen nummer 65 en 67-69 is opgetrokken met bakstenen met een 10-lagenmaat tussen de 73 en 76 cm. Het MAB nam in 2019 vlak onder de zolderbalklaag bakstenen met een lengte van 28-29 cm en een dikte van 6 tot 7 cm waar, die zij in de tweede helft van zestiende eeuw dateren. Ook in de (nu verdwenen) achtergevel van het voorhuis werden in de top stenen met het formaat 26 x 12,5/13 x 5,5/6 en een 10-lagenmaat van 75 cm waargenomen. Deze dikte komt globaal overeen met de door ARCX gemeten 10-lagenmaten. Bij het exact dateren enkel en alleen op grond van het baksteenformaat dient een vrij grote marge in acht genomen te worden. Het lijkt ons daarom zeker niet onmogelijk dat dit muurwerk al uit de vijftiende eeuw kan dateren.

Footnotes

- ¹ [Monumenten Advies Bureau, bouwhistorische documentatie Hoogstraat 65 Wageningen, Nijmegen 2019.](#)

Afbeelding 1 van 1

Uitsnede uit de vogelvluchtplattegrond van Wageningen gemaakt door Nicolaas van Geelkercken in 1654 met bij de rode pijl de onderzochte huizen aan de huidige Hoogstraat.

Zeventiende eeuw

In de zeventiende eeuw werden na een brand de zijgevels van Hoogstraat 67-69 opnieuw opgemetseld. Grote delen van deze trapgevels bleven zowel aan de rechter als in de linker scheidingsmuur bewaard. *Lees verder...*

In het deel boven de voormalige zolderbalklaag is de contour van het onderste deel van de buitenzijde van een brede trapgevel waarneembaar. Bij een verbouwing in 1998 van het pand Hoogstraat 71 kwam ook de geveltop aan de andere zijde van het brede pand op nummer 67-69 in het zicht. Daarbij zijn door J. H. Soentgerath bouwhistorische waarnemingen gedaan en werd deze geveltop gefotografeerd en ingemeten.^[1]

Soentgerath stelde vast dat ook in de oostelijke geveltop van Hoogstraat 67-69 de bovenzijde van een trapgevel ingemetseld was. Deze zijgevel was opgetrokken in hergebruikte bakstenen van het formaat 27,5 x 13,5 x 6 cm. Ook het huis rechts daarnaast, Hoogstraat 71 was oorspronkelijk een breed dwarshuis waarvan de nok een stukje lager lag dan die van nummer 67-69. In Hoogstraat 71 heeft in de late middeleeuwen een grote brand gewoed waarna de bovenzijde van de beide eindgevels opnieuw opgetrokken moesten worden en uitgevoerd werden als trapgevels.

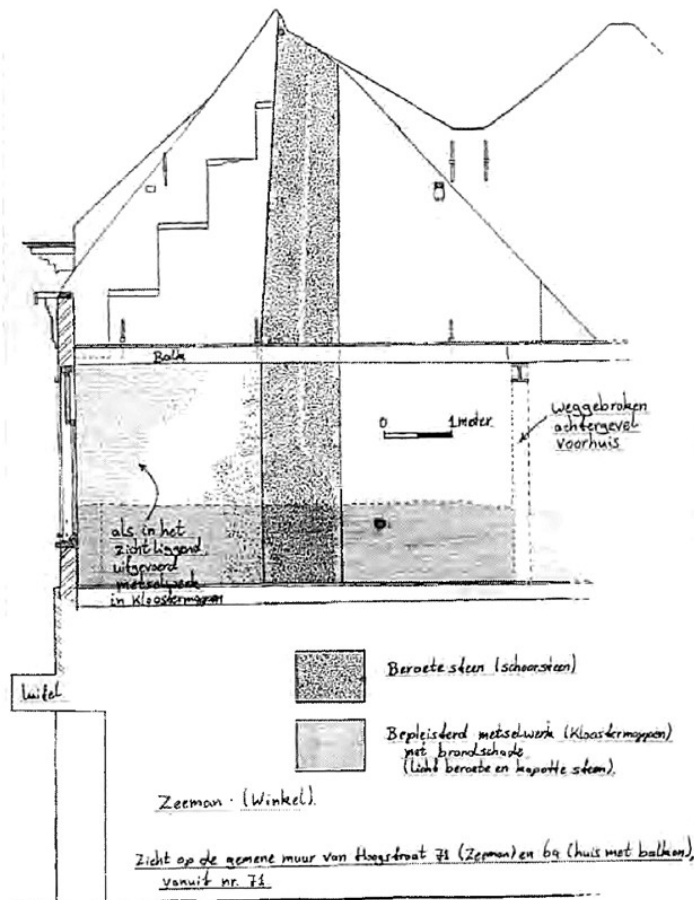
Van de oostelijke topgevel van nummer 67-69 kon destijds alleen de voorzijde waargenomen worden. Op zijn reconstructieschets tekent Soentgerath het huis daarom wat te laag en te ondiep. Uit de recente waarneming is duidelijk geworden dat dit pand bijna elf meter diep was, net zo diep als het buurpand op nummer 65. De nok van het dak zal op ongeveer 15m hoogte gelegen hebben.

De recent gedocumenteerde trapgevel in de bouwmuur tussen de nummers 65 en 67-69 is opgetrokken in een kleiner formaat baksteen 24,5/25 x 11/12 x 5 cm met een 10 lagenmaat van 61 cm. Deze stenen zijn niet hergebruikt en de hoekoplossing is consequent uitgevoerd met klezoren in de koppenlagen. Deze oplossing werd tot in het begin van de achttiende eeuw toegepast. Bij deze kenmerken past een datering in de zestiende of zeventiende eeuw. Oorspronkelijk zullen de trappen aan de bovenzijde afgewerkt zijn met licht overstekende natuurstenen dekstenen. Hiervan bleef in de huidige situatie niets bewaard.

Het is denkbaar dat bij een grote brand ook huisnummer 67-69 getroffen werd en dat bij de wederopbouw daarvan de bovenzijde van de westelijke zijgevel met nieuwe stenen hersteld moest worden. Het is verleidelijk om in dat geval een verband te zoeken met één van de stadsbranden uit de zestiende of zeventiende eeuw waarvan die van 1625 het bekendst is en waarbij 11 voorhuizen en 38 achterhuizen/schuren afbrandden.

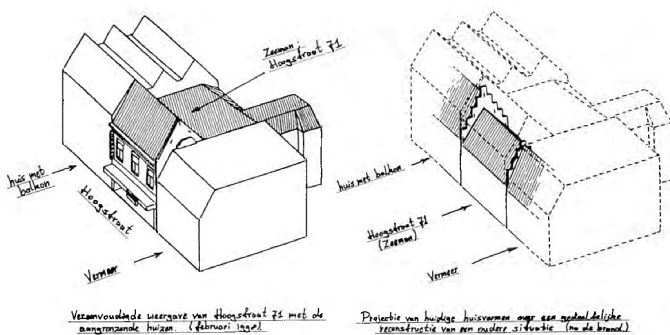
Footnotes

1. [^] J.H. Soentgerath, *Halve trapgevels in de Hoogstraat, in: Oud Wageningen, 26e jaargang nr 2 april 1998 p 38-41.*

Afbeelding 1 van 4

Bouwhistorische documentatietekening van de buitenzijde van de rechter zijgevel van Hoogstraat 67-69. Tekening uit 1998 door J.H. Soentgerath.

Afbeelding 2 van 4

Weergave van de huizen Hoogstraat 67-69, 71 en 73 (inks) en een projectie van de huidige bebouwing over een gereconstrueerde historische situatie. Op de projectie is Hoogstraat 67-69 wat te laag en ook te ondiep weergegeven. Tekening uit 1998 door J.H. Soentgerath.

Afbeelding 3 van 4

Foto's van de voorgevel van Hoogstraat 71 en de rechter topgevel van Hoogstraat 67-69, gezien vanaf de zolder van nummer 71. Foto's uit 1998 door J.H. Soentgerath.

Afbeelding 4 van 4

Fotomontage op schaal met daarop in de top met een gele lijn de contour van de onderzochte topgevel weergegeven.

Negentiende eeuw

Omstreeks 1860 werd het huis ingrijpend verbouwd. Het kreeg daarbij een nieuwe kap en de bestaande trapgevels werden opgenomen in de nieuwe geveltoppen. *Lees verder...*

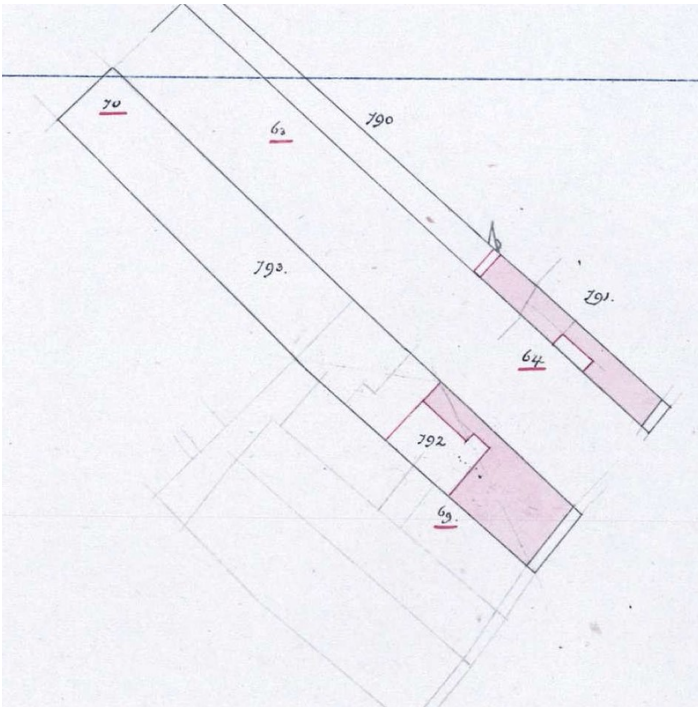
Het brede huis Hoogstraat 67-69 was in 1832 in het bezit van notaris Hendrik Paul van Heijst. Het huis kreeg zijn huidige omvang en verschijningsvorm omstreeks 1860. Bij een ingrijpende verbouwing in dat jaar - waarschijnlijk in opdracht van J.E de Voogt - kreeg het huis een nieuwe voorgevel en werd de achtergevel een stuk naar achteren verplaatst. Het nieuwe huis kreeg een kap in de vorm van drie evenwijdig aan de straat geplaatste zadeldaken. Bij deze verbouwing werden de bestaande zijgevels gehandhaafd en opgenomen in het nieuwe metselwerk. Omdat de nokken van de nieuwe daken een stuk lager kwamen te liggen, moest de bestaande trapgevel daarvoor een stuk afgetopt worden. Onduidelijk is in hoeverre men destijds (delen van) bestaande vloerniveaus opnam in de nieuwe opzet.

Het huis was destijds nog in gebruik als woning. Bij een verbouwing in 1912 werd het huis verticaal opgeplitst. Het rechter deel van de begane grond werd ingericht als winkel, links bleef een woning. Beide delen hadden een eigen trap naar de verdieping.

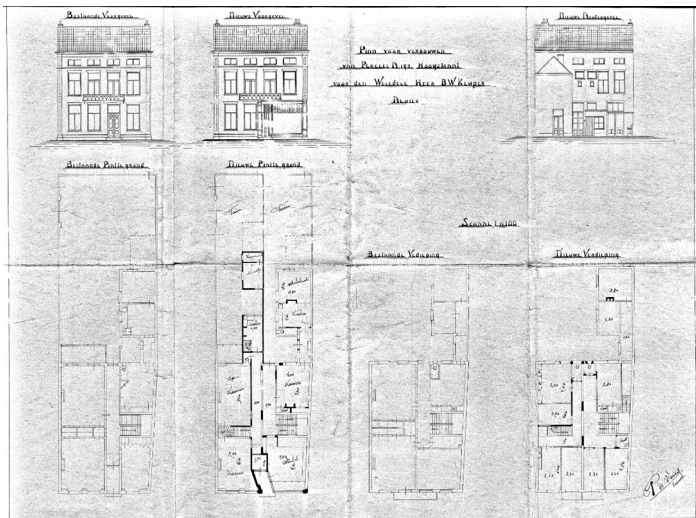
Afbeelding 1 van 3

Foto van de Hoogstraat uit het begin van de vorige eeuw. Geheel links de voorgevel van het gesloopte huisnummer 65. In het midden het brede huis Hoogstraat 67-69 (met balkon). Tot 1912 was dit huis nog in gebruik als woning. (Beeldbank archief Wageningen)

Afbeelding 2 van 3

Uitsnede uit een kadastrale hulpkkaart uit 1861 waarbij onder nummer 69 (in rood) de nieuwe contour van het brede huis Hoogstraat 67-69 weergegeven is. (Kadaster)

Afbeelding 3 van 3

Bouwtekening behorend bij de verbouwing van Hoogstraat 67-69 in 1912 waarbij het pand gesplitst werd en aan de rechter zijde op de begane grond een winkel gerealiseerd werd. (gemeente wageningen)

Samenvatting

De gemeenschappelijke bakstenen scheidingsmuur tussen de huizen Hoogstraat 65 en Hoogstraat 67-69 in Wageningen werd gebouwd in de late middeleeuwen. Het huis aan de rechter zijde (nr 67-69) was een breed en vrij diep dwarshuis, het linker huis (nr 65) was smaller en had een kap met de nok loodrecht op de straat.

Het huis Hoogstraat 71 was oorspronkelijk ook een breed dwarshuis waarvan de nok een stukje lager lag dan die van nummer 67-69. In Hoogstraat 71 heeft in de late middeleeuwen een grote brand gewoed waarna de bovenzijden van de beide eindgevels opnieuw opgetrokken moesten worden en uitgevoerd werden als trapgevels. Mogelijk ten gevolge van een brand in nummer 67-69 is in het begin van de zeventiende eeuw de bovenzijde van de zijmuur aan de andere zijde ook vernieuwd en voorzien van een trapgevel.

Omstreeks 1860 is Hoogstraat 67-69 ingrijpend gemoderniseerd, waarbij ook de kapvorm aangepast werd. Het onderste deel van de trapgevel aan de linker zijde werd afgetopt en het resterende deel werd opgenomen in de voorste twee geveltoppen van de nieuwe zadeldaken.

Downloads

Bijlagen

Klik hieronder op de titel van een PDF of afbeelding om deze te bekijken/downloaden.

- [hoogstraat-67-69-wageningen-linker-topgevel.pdf](#)

Colofon

Hoogstraat 67-69 in Wageningen

bouwhistorische documentatie

ARCX-rapport 0988

© ARCX monumentenzorg en cultuurhistorie, 25 oktober 2021

Onderzoek

ARCX, monumentenzorg en cultuurhistorie

Bergstraat 41

6981DB Doesburg

www.arcx.nl

+31(0)313 650190

i.s.m. Belfort Bureau voor Cultuurhistorie en Monumenten, Doetinchem

Opdrachtgever

Gemeente Wageningen (Beleidsadviseur Maarten van den Wijngaart)

Veldwerk

Peter Boer en Jacco Vromen

Rapportage

Peter Boer

ARCX aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.